

Отримано: 11 листопада 2016 р.

Прорецензовано: 17 листопада 2016 р.

Прийнято до друку: 23 листопада 2016 р.

Дем'янчук О. І., Сенік О. А. Оцінка ефективності формування доходів місцевих бюджетів України / О. І. Дем'янчук, О. А. Сенік // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», грудень 2016. – № 3(31). – С. 109–113.

УДК 336.1

JEL-класифікація: H 72

Дем'янчук Ольга Іванівна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту,
Національний університет «Острозька академія»

Сенік Олег Аркадійович,

магістрант, Національний університет «Острозька академія»

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

У статті розкрито питання визначення суті та значення доходів місцевих бюджетів України, проаналізовано динаміку доходів місцевих бюджетів України протягом 2013-2015 рр. за їх видами, досліджено ефективність виконання доходної частини місцевих бюджетів України протягом 2013-2015 рр., а також подано пропозиції щодо підвищення ефективності збільшення доходів місцевих бюджетів України в умовах проведення реформи децентралізації.

Ключові слова: доходи місцевих бюджетів, ефективність доходів, місцеві бюджети.

Демьянчук Ольга Ивановна,

кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, учета и аудита,
Национальный университет «Острожская академия»

Сенік Олег Аркадьевич,

магістрант, Национальный университет «Острожская академия»

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДОВ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ УКРАИНЫ

В статье раскрыты вопросы определения сути и значения доходов местных бюджетов Украины, проанализирована динамика доходов местных бюджетов Украины в течение 2013-2015 гг. По их видам, исследована эффективность выполнения доходной части местных бюджетов Украины в течение 2013-2015 гг., а также представлены предложения по повышению эффективности увеличения доходов местных бюджетов Украины в условиях проведения реформы децентрализации.

Ключевые слова: доходы местных бюджетов, эффективность доходов, местные бюджеты.

Olha Demyanchuk,

PhD, Associate Professor of the Department of Finances, Accounting and Auditing, The National University of Ostroh Academy

Oleh Senyk,

Master Student, The National University of Ostroh Academy

EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF FORMATION THE LOCAL BUDGETS IN UKRAINE

In this paper disclosed the question of determining the nature and value of local budgets Ukraine, analyzes the dynamics of local budgets of Ukraine for 2013-2015 years by type, the effectiveness of the revenues of local budgets Ukraine for 2013-2015 years, and presented proposals for increasing the efficiency of local budgets Ukraine in terms of decentralization reforms.

Key words: revenues of local budget, efficiency revenues, local budgets.

Постановка проблеми. Завдання формування доходів місцевих бюджетів та виявлення засобів для їх збільшення в умовах трансформації економіки України та забезпеченні проведення децентралізації набувають усе більше і більше актуальності з тієї причини, що доходи місцевих бюджетів є основою органів місцевого самоврядування та головним фактором розвитку регіонів. Наявність доходів місцевих бюджетів закріплює їх економічну самостійність, розширює можливості місцевих органів влади, активізує господарську діяльність та фінансовий потенціал регіонів. До сьогодні система акумулювання надходжень до місцевих бюджетів продовжує характеризуватися низьким рівнем частки власних надходжень, що в сукупності наштовхує на подальші дослідження процесів формування доходів місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти становлення сутності доходів місцевих бюджетів вивчають видатні українські вчені-фінансисти О. Д. Василик, В. М. Федосов, В. І. Кравченко [5]. Проблеми формування доходів місцевих бюджетів досліджують у наукових працях такі вітчизняні науковці, як І. Луніна, О. Кириленко, Ц. Огонь, К. Павлюк С. Юрій та ін. [6]. Проте більшість наукових праць орієнтована на виявленні загальних тенденцій формування місцевих бюджетів, на вивченні розподілу бюджетних ресурсів між рівнями влади, а також пошуку шляхів вирішення проблем міжбюджетних відносин. Тому така кількість наукових праць створила якісне підґрунтя для подальших досліджень у напрямі забезпечення ефективності формування доходів місцевих бюджетів.

Мета і завдання дослідження. Метою нашого дослідження є оцінка ефективності формування доходів місцевих бюджетів України на основі їх аналізу за 2013-2015 рр.

Виклад основного матеріалу. Для виконання власних і делегованих повноважень місцеві органи влади повинні розпоряджатися певною величиною фінансових ресурсів, за рахунок яких і здійснюють свою діяльність.

У ст. 2 Бюджетного кодексу України зазначено, що доходи бюджету як «податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, штату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ)» [1]. Можемо сказати, що в Бюджетному кодексі надано загальне визначення «доходи бюджету», зокрема «доходи місцевою бюджету». Однак таке визначення не розкриває сутності доходів як об'єктивної економічної категорії в системі розподільчих відносин, а лише вказує на суто механічне їх формування.

В. Кравченко, О. Романенко та В. Венгер уважають, що доходи місцевих бюджетів – це економічні відносини, що виникають у процесі формування фінансових ресурсів на регіональному рівні, призначених для реалізації функцій та завдань місцевих органів влади [7].

Місцеві бюджети є головним інструментом реалізації державної регіональної політики. Враховуючи той факт, що переважну більшість соціальних послуг населення отримує саме від органів місцевого самоврядування, частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України повинна зростати, паралельно має рости і частка місцевих бюджетів щодо ВВП держави, що є важливим фактором збільшення нормативів бюджетної забезпеченості у формуванні видаткової частини місцевих бюджетів і є суттєвим для реального виконання повноважень місцевого самоврядування.

Тому проаналізуємо, яку частку доходи місцевих бюджетів України займають у структурі доходів зведеного бюджету України (Рис. 1.1).

Згідно з даними рисунка 1.1. видно, значне переважання доходів Державного бюджету України над доходами місцевих бюджетів у розрізі зведеного бюджету. Щодо динаміки, то протягом аналізованого періоду спостерігалось, як і зростання частки одного показника над іншим, так і зменшення як у структурі загального фонду, так і у структурі спеціального фонду зведеного бюджету України.

Рис. 1.1. Частка доходів місцевих бюджетів України в доходах зведеного бюджету України за 2013–2015 рр.

*Джерело: побудовано автором на основі [2; 3; 4].

У 2014 році порівняно з 2013 роком доходи місцевих бюджетів загального фонду у структурі зменшилися на 2 %, а вже у 2015 році порівняно з попереднім зросли на 5,2 %. Щодо спеціального фонду, то відбулася аналогічна динаміка, у 2014 році порівняно з 2013 роком відбулося зменшення на 1,2 %, а в 2015 році порівняно з 2014 роком зросло на 7,2%. Спостерігаємо таку динаміку, тому що у 2014 році від-

булося значне скорочення бюджетів тих регіонів, які знаходяться на непідконтрольній території України, а у 2015 році у зв'язку із впровадженням реформи децентралізації та із значним перевиконанням бюджетів на місцях відбулося зростання частки саме доходів місцевих бюджетів України над державним у структурі зведеного бюджету.

Ключову роль у перевиконанні бюджету у 2015 році зіграла рекордна інфляція й девальвація гривні – так званий інфляційний податок. Цей вид податку дуже зручний для влади, оскільки офіційно його немає, і немає жодної потреби у прийнятті законів для його введення (як для інших податків і зборів).

Основні причини інфляції у 2015 році в розмірі 48,7% – багаторазове адміністративне підвищення цін, дворазова девальвація і друк нічим не забезпечених грошей. Нацбанк у 2015 році надрукував 133,6 млрд грн. Так, крім перерахування безпосередньо до бюджету, НБУ збільшив свій портфель ОВДП МФУ на 71,8 млрд грн – це не що інше, як друкування не забезпечених грошей.

Також одним із найбільш важливіших показників, які характеризують фінансову політику в державі та рівень її децентралізації є ВВП. Валовий внутрішній продукт досить тісно зв'язаний доходами держави, тому проаналізуємо, яку частку у ВВП займають доходи місцевих бюджетів України та визначимо ступінь децентралізації його (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Динаміка зміни частки доходів місцевих бюджетів України у ВВП за 2013-2015 роки

* Джерело: побудовано автором на основі [2, 3, 4].

Як видно з рисунка 1.2, частка доходів до місцевих бюджетів України протягом досліджуваного періоду з 2013 по 2015 роки становить 7,4% загального обсягу ВВП. Так, у 2013 році цей показник становив 7,2%, а вже у 2014 році він зріс на 0,2% і склав 7,4%. Проте частка доходів місцевих бюджетів України знизилася у 2015 році до 6,1%, тобто вона зменшилася на 1,3%. Це свідчить про те, що децентралізація доходів ВВП державою зростає. Тому слід урахувати, що необґрунтовано висока частка централізації фінансових ресурсів спричинює негативні наслідки, оскільки централізовано важко вести раціональний розподіл та забезпечувати його ефективне виконання.

Для більш детального вивчення структури доходної частини місцевих бюджетів України проаналізуємо її динаміку за видами.

Основну частку в доходах місцевих бюджетів України займають офіційні трансферти, що є негативним для економіки країни, оскільки місцеві утворення не можуть забезпечити себе достатньою кількістю фінансових ресурсів та є дотаційними.

Таблиця 1.1

Динаміка доходів місцевих бюджетів України за 2013-2015 рр.

Показник	2013 рік		2014 рік		2015 рік		Абсолютний приріст			
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	2014-2013		2015-2014	
							млрд грн	%	млрд грн	%
Податкові надходження	91,2	41,4	87,3	37,7	98,3	33,4	-3,9	-3,6	11,0	-4,3
Неподаткові надходження	12,1	5,5	12,3	5,3	20,1	6,8	0,2	-0,2	7,8	1,5
Доходи від операцій із капіталом	1,4	0,6	1,1	0,5	1,6	0,5	-0,3	-0,2	0,5	0,1
Офіційні трансферти	115,8	52,5	130,6	56,5	174,0	59,2	14,8	3,9	43,4	2,7
Всього	220,5	100,0	231,3	100,0	294,0	100,0	10,8	0,0	62,7	0,0

* Джерело: побудовано автором на основі [2, 3, 4].

З аналізу, наведеного в таблиці 1.1, видно, що податкові надходження у структурі доходів місцевих бюджетів України становлять вагомую частку з-поміж інших доходів місцевих бюджетів. Так, у 2013 році частка податкових надходжень до місцевих бюджетів України становила 41,4%, або ж 91,2 млрд грн. В наступному 2014 році частка податкових надходжень зменшилась на 3,6% і складала 8,3 млрд грн. У 2015 році частка податкових надходжень становила 33,4%, а їх сума складала 98,3 млрд грн.

Основну частку в доходах місцевих бюджетів України займають офіційні трансферти, що є негативним для економіки країни, оскільки місцеві утворення не можуть забезпечити себе достатньою кількістю фінансових ресурсів та є дотаційними.

Результативність надходження акумульованих бюджетних ресурсів зазвичай визначають за допомогою співставлення планових та фактичних значень обсягів доходів. Упродовж 2013-2015 років відбулася значна зміна законодавства та перерозподілу податкових надходжень, тому питання співставлення планових та фактичних обсягів доходів місцевих бюджетів України та їх динаміка є актуальним, тому проаналізуємо її за допомогою рисунка 1.3.

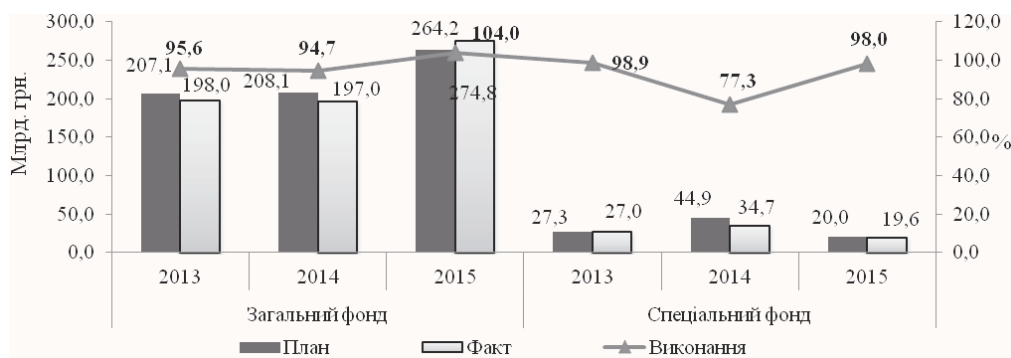

Рис. 1.3. Виконання дохідної частини місцевих бюджетів України за 2013-2015 рр.

*Джерело: побудовано автором на основі [2; 3; 4].

Як видно з рисунка 1.3. за останні роки рівень виконання доходів до Державного бюджету України був порівняно високим, але не перевищував та не досягав планових показників. Лише у 2015 році рівень доходів до загального фонду місцевих бюджетів України перевищив планові показники на 4%.

Щодо 2013 року, то в загальному фонді плановий показник доходів складав 207,1 млрд грн, який перевищив фактичний показник доходів місцевих бюджетів України, який складав 198,0 млрд грн, тобто наявне недовиконання плану на 4,4%. У 2014 році наявна позитивна тенденція до виконання доходів до загального фонду місцевих бюджетів України.

Плановий показник склав у 2014 році 208,1 млрд грн, що більше фактичного показника, який склав 197,0 млрд грн. Отже, було наявне недовиконання плану на 5,3%, що є більшим ніж у попередньому році. Причиною такого зростання виконання плану є те, що у 2013 році були закладені показники інфляції на рівні 4,5%, хоча насправді індекс споживчих цін становив близько 0,5%.

Також показник виконання доходів місцевих бюджетів України в наступному році збільшився, тобто у 2015 році рівень запланованих доходів загального фонду становив 264,2 млрд грн, що менше за реальну суму доходів, яка надійшла до загального фонду доходів місцевих бюджетів України, яка складала 274,8 млрд грн. Це вказує на перевиконання плану по доходах до загального фонду Державного бюджету України, а саме на 4,0% що є позитивним для економіки нашої країни та розвитку регіонів. Хоча головною причиною такого перевиконання дохідної частини бюджету були інфляційні доходи, та впровадження нових податків.

Щодо спеціального фонду, то за досліджуваний період із 2013 року по 2015 рік наявне недовиконання плану доходів до спеціального фонду місцевих бюджетів України. Так, у 2013 році рівень запланованих доходів до спеціального фонду місцевих бюджетів України складав 27,3 млрд грн, що було вище за фактичний рівень доходів до спеціального фонду Державного бюджету України, який на 2013 рік склав 27,0 млрд грн, тобто було наявне недовиконання планового показника на 1,1%, що є негативним. У 2014 році наявне подальше зменшення показника виконання плану доходів до спеціального фонду місцевих бюджетів України. А саме, рівень запланованих доходів у 2014 році склав 44,97 млрд грн, що було більше за фактичні на 22,7%, які у 2014 році склали 34,7 млрд грн, тобто наявне значне недовиконання планового показника.

У 2015 році наявна динаміка до подальшого зменшення виконання здійснення доходів до спеціального фонду місцевих бюджетів України. Так, у 2015 році рівень планових доходів до спеціального фонду

Державного бюджету України становив 20,0 млрд грн, а фактичний рівень доходів у 2015 році до спеціального фонду місцевих бюджетів України склав 19,6 млрд грн, тобто недовиконання становило 2%

Висновок. Отже, констатуємо, що надмірна централізація бюджетних ресурсів не дає стимулу органам місцевого самоврядування ефективно використовувати існуючий фінансовий потенціал територій. Застосування принципу розподілу трансфертів «за видатками» сприяє формуванню патерналістських очікувань, що лише поглиблює проблему залежності від дотацій із державного бюджету. Бюджети 2014 року формувалися за застарілою системою, тому в місцевій владі не було реальних стимулів для збільшення дохідної частини місцевого бюджету.

Очевидно, що разом із розширенням повноважень місцевих рад, необхідно розширювати і бюджетні повноваження. Можливо, оптимальною була б модель, коли 70% (60% чи інший фіксований відсоток) зібраних у місті податків залишалося б у громаді, а решта б йшла до державного бюджету. Це б стимулювало місцеві ради більш ретельно дбати про виконання власної дохідної частини, а не очікувати допомоги з центру.

У 2015 році ця проблема була частково врегульована розширенням переліку місцевих податків і зборів та надання органам місцевого самоврядування реальних повноважень у частині регулювання їх ставок. Очікуємо, що адміністративно-територіальна реформа, яка має бути прийнята в цьому році стане дієвим стимулом для розвитку місцевих громад.

Література:

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 (зі змінами та доповненнями). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
2. Звіт Міністерства фінансів України за 2015р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mfu.gov.ua
3. Звіт Міністерства фінансів України за 2014р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mfu.gov.ua
4. Звіт Міністерства фінансів України за 2013р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mfu.gov.ua
5. Василик О. Д. Бюджетна система України: підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк – К. : ЦУЛ, 2004. – 544 с.
6. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин : [монографія] / І. О. Луніна. – Київ : Наукова думка, 2006. – 432 с.
7. Місцеві фінанси : [підручник] / [Квасовський О. Р., Лучка А. В., Малиняк Б. С. та ін.] ; за ред. О. П. Кириленко. – К. : Знання, 2006. – 677 с.
8. Фінанси : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / [О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн, А. А. Славкова]. – К. : КНЕУ, 2003. – 387 с.